

Katarzyna Brodzińska

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

**MOŻLIWOŚCI WSPARCIA ROZWOJU ROLNICTWA
INSTRUMENTAMI WSPÓLNEJ POLITYKI ROLNEJ
NA TLE UWARUNKOWAŃ PRZYRODNICZYCH**

*POSSIBILITIES OF AGRICULTURE DEVELOPMENT SUPPORT
BY COMMON AGRICULTURAL POLICY INSTRUMENTS
IN THE CONTEXT OF ENVIRONMENTAL CONDITIONS*

Słowa kluczowe: rolnictwo, uwarunkowania przyrodnicze, zasada wzajemnej zgodności, instrumenty wsparcia finansowego

Key words: agriculture, natural conditions, cross-compliance, financial support instruments

Synopsis. Pszukiwano sposobów na poprawę skuteczności wykorzystania instrumentów wsparcia finansowego WPR w celu rozwoju działalności rolniczej i ograniczenia jej negatywnych skutków środowiskowych. W analizach wykorzystano dane GUS, dane ARiMR oraz wyniki badań innych autorów prezentowane w formie publikacji. Duże zróżnicowanie przestrzenne warunków przyrodniczych uzasadnia potrzebę wydzielenia obszarów zagrożonych różnymi formami degradacji. Z przeprowadzonych analiz wynika, że należy powiązać działania naprawcze na tych obszarach z zasadą wzajemnej zgodności, natomiast działania ochronne, zapobiegawcze mogą być realizowane poprzez instrumenty wsparcia, które mają mniejszy zasięg i inną rangę, np. program rolnośrodowiskowy.

Wstęp

W relacjach środowisko przyrodnicze – rozwój rolnictwa występuje sprzężenie zwrotne. Z jednej strony warunki przyrodnicze (jakości gleb, stosunki wodne, warunki klimatyczne) w znacznym stopniu determinują możliwości produkcyjne rolnictwa, z drugiej strony, to właśnie rolnictwo wywiera duży wpływ na stan środowiska przyrodniczego (zanieczyszczenie wód gruntowych, eutrofizacja wód powierzchniowych, degradacja gleb). Kształtowanie właściwych relacji w dużym stopniu zależy od realizowanej polityki rolnej, a po wstąpieniu Polski do UE od wspólnej polityki rolnej (WPR). Kolejne, przeprowadzane od blisko dwudziestu lat reformy WPR integrują ochronę środowiska przyrodniczego z polityką rolną. Wiele kwestii regulują dyrektywy (np. ptasia, siedliskowa, azotanowa), które mogą mieć różną wagę (zalecana, obowiązuje) i pozostawiają państwu członkowskim znaczną swobodę działań w zakresie implementacji regulacji prawnych służących realizacji wskazanego w dyrektywie celu.

Celem artykułu jest analiza możliwości rozwoju rolnictwa w aspekcie uwarunkowań przyrodniczych implementacji istniejących instrumentów wsparcia oraz poszukiwanie sposobów na poprawę skuteczności instrumentów finansowych do ograniczenia negatywnych skutków środowiskowych działalności rolniczej.

Materiałem badawczym są dane statystyczne GUS, dotyczące uwarunkowań produkcji rolniczej w Polsce i UE (27) oraz dane pochodzące z Informacji Zarządczej ARiMR. W analizach wykorzystano również wyniki badań innych autorów dotyczące wskaźników intensywności produkcji rolniczej [Kopiński 2009] oraz kryteriów zrównoważenia rolnictwa [Zrównoważenie ... 2009] prezentowanych w formie publikacji. Dokonano analizy porównawczej poziomej wybranych cech i wskaźników dotyczących uwarunkowań produkcji rolniczej w obrębie województw dla roku 2008 oraz analizy porównawczej pionowej niektórych parametrów w latach 2004-2008. W analizach uwzględniono te instrumenty wsparcia finansowego rolnictwa, które przyczyniają się lub mogą się w przyszłości przyczynić do lepszej synchronizacji rozwoju rolnictwa z ochroną środowiska rolniczego: system jednolitej płatności obszarowej, wspieranie działalności rolniczej na obszarach o niekorzystnych warunkach gospodarowania, program rolnośrodowiskowy oraz wsparcie specjalne.

System jednolitej płatności obszarowej (SAPS)

Polska pod względem powierzchni użytków rolnych (UR) zajmuje czwarte miejsce w UE (27)¹, ale warunki przyrodnicze polskiego rolnictwa są ok. 30-40% gorsze niż w krajach Europy Zachodniej [Krasowicz 2009]. Może to znacznie ograniczać potencjalne możliwości produkcyjne rolnictwa. W 2008 r. UR stanowiły 16,2 mln ha (61,4%) powierzchni kraju, natomiast do jednolitej płatności obszarowej (JPO) zadeklarowano 14,3 mln ha (88% UR) (tab. 1.). Polska została objęta system jednolitej płatności obszarowej (SAPS) od 2004 r., natomiast od 2009 r. system ten jest powiązany z zasadą wzajemnej zgodności². Jednak wymóg przestrzegania norm w zakresie Dobrej Kultury Rolnej (DKR), które stanowią nieodłączną część *cross-compliance*, obowiązuje polskich rolników od 2004 r. Aktualnie obowiązujące normy z tego zakresu³ określają zasady uprawy lub ugorowania gruntów ornych (w tym gruntów ornych położonych na stokach i obszarach zagrożonych erozją wodną) oraz trwałych użytków zielonych. O ile zasady uprawy gruntów ornych położonych na stokach o nachyleniu powyżej 20° były określone w DKR od 2004 r., to wymóg pozostawienia na obszarach szczególnie zagrożonych erozją co najmniej 40% powierzchni gruntów ornych pod okrywą roślinną w okresie zimowym wprowadzono od 2010 r. Wyznaczone obszary zajmują ok. 9% powierzchni kraju i znajdują się przede wszystkim w pasie województw południowych (podkarpackie, małopolskie, śląskie, dolnośląskie, świętokrzyskie, lubelskie) i północnych (pomorskie, zachodniopomorskie, warmińsko-mazurskie) (tab. 1). Wprowadzenie tej normy ma na celu lepszą ochronę gleb przed erozją oraz wymywaniem azotanów z gleby poprzez zwiększenie powierzchni uprawy ozimin, roślin wieloletnich i międzyplonów. W Polsce wartość tego wskaźnika wynosi niespełna 50%, przy znacznym zróżnicowaniu w obrębie województw, od 28,9% w podlaskim do 65,8% w kujawsko-pomorskim (tab. 2). Według oceny IUNG-PIB pożądany poziom tego wskaźnika powinien

Tabela 1. Wybrane cechy charakteryzujące warunki do produkcji rolniczej oraz odsetek UR objętych systemami wsparcia WPR w 2008 r.

Województwo	WWRPP*	Powierzchnia zagrożona erozją		Średnia zawartość materii organicznej [%]	Powierzchnia			
		wietrzną	wodną		UR [ha]	JPO	ONW	PR
Dolnośląskie	74,9	26,9	28,4	3,04	964456	91,4	27,2	7,3
Kujawsko-pomorskie	71,0	34,3	28,6	1,85	1107618	93,4	37,3	4,8
Lubelskie	74,1	35,5	30,2	2,02	1587672	85,3	33,4	6,2
Lubuskie	62,3	4,8	22,3	2,11	499204	80,5	62,9	15,4
Łódzkie	61,9	45,7	20,5	2,12	1123622	86,6	48,2	2,6
Małopolskie	69,3	25,1	56,6	2,25	722157	71,2	27,2	4,4
Mazowieckie	59,9	33,0	15,0	1,94	2138029	88,9	59,2	2,9
Opolskie	81,6	28,6	12,3	2,33	569325	88,5	12,6	6,9
Podkarpackie	70,4	12,5	36,3	2,39	772128	70,2	26,9	8,9
Podlaskie	55,0	42,6	27,6	2,06	1127514	90,6	79,7	3,1
Pomorskie	66,2	13,9	41,0	2,65	762307	93,4	47,6	10,2
Śląskie	64,2	34,8	40,7	2,59	445802	77,2	24,5	4,2
Świętokrzyskie	69,3	37,1	41,7	1,83	577318	88,4	34,0	6,1
Warmińsko-mazurskie	66,0	17,2	29,2	2,22	981119	98,5	63,2	7,3
Wielkopolskie	64,8	26,9	16,8	1,99	1810499	95,6	52,6	5,8
Zachodniopomorskie	67,5	19,5	31,5	2,29	965481	85,4	51,3	16,2
Razem	66,6	27,6	28,5	2,2	16154250	88,00	46,0	6,3

* WWRPP – wskaźnik waloryzacji rolniczej przetrzeni produkcyjnej

Źródło: opracowanie własne na podstawie Rocznik Statystyczny 2009, Informacja Zarządcza ARiMR 2009.

¹ Po Francji, Hiszpanii, W. Brytanii.

² Od 1 stycznia 2009 r. wdrażany jest etap I zasady wzajemnej zgodności (cross-compliance) obejmujący: zagadnienia ochrony środowiska naturalnego oraz identyfikację i rejestrację zwierząt. Etap 2 wdrażany będzie od 2011 r. i obejmować będzie: zdrowie publiczne, zdrowie zwierząt, zgłaszanie niektórych chorób, zdrowotność roślin. Natomiast od 2013 roku wdrażany będzie etap 3 obejmujący dobrostan zwierząt.

³ Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 12 marca 2007 r. w sprawie minimalnych norm (Dz. U. Nr 46, poz. 306, z późn. zm.).

być znacznie wyższy i wynosić 80% [Krasowicz 2005]. Można zatem oczekiwać, że obowiązujące w tym zakresie normy będą zaostrzone. Ochronie gleb przed erozją służy też realizowany w ramach programu rolnośrodowiskowego (PR) pakiet ochrona gleb i wód⁴, jednak wprowadzenie w ramach DKR obowiązku przestrzegania wymaganego indeksu pokrycia gleb w okresie zimowym na obszarach szczególnie zagrożonych erozją, znacznie zwiększa skuteczności tych działań.

W zasadzie aktualnie obowiązujące normy DKR podejmują wiele problemów dotyczących lepszego wykorzystania warunków przyrodniczych do produkcji rolnej, chociaż z pewnością ich nie rozwiązują. Należy tu wskazać zakaz wykonywania zabiegów uprawowych ciężkim sprzętem rolniczym w okresie wysycenia profilu glebowego wodą. Poruszające się po polu ciężkie maszyny i ciągniki powodują nadmierne zagęszczenie warstw głębiej leżących, a tradycyjny płużny system uprawy roli przyczynia się do powstania tzw. podeszwy płużnej. W Polsce łączna powierzchnia gleb wysoce narażonych na zagęszczenie w wyniku niewłaściwych technik uprawy sprzętem o zbyt dużych naciskach w warunkach nadmiernego uwilgotnienia gleby stanowi ok. 15% UR [Stuczyński i in. 2007]. Jedną z przyczyn zwiększających zarówno zagrożenie gleb erozją, jak i podatność na zagęszczenie jest niska zawartość próchnicy (gleby o niskiej zawartości próchnicy stanowią ok. 6%, a o średniej – 50%) (tab. 1). Intensywne użytkowanie gleb w połączeniu z uproszczeniem płodozmianów oraz dominacją roślin zbożowych oraz brak nawożenia naturalnego i organicznego mogą doprowadzić do spadku materii organicznej w glebie. W DKR wprowadzono zatem ograniczenia w uprawie tego samego gatunku rośliny (zboż) dłużej niż trzy lata przez obowiązek wykonania zabiegu przyorania słomy, obornika, międzyplonów, a w przypadku kontynuowania monokultury konieczność powtórzenia zabiegu oraz wykonanie analiz glebowych.

Powiązanie systemu SAPS z zasadą wzajemnej zgodności daje szansę na wprowadzenie regulacji prawnych na ok. 77% powierzchni Polski. Skala oddziaływania tego instrumentu jest więc ogromna, natomiast skuteczność zależy w dużym stopniu od proponowanych rozwiązań, które muszą być przede wszystkim jasno sprecyzowane, możliwe do zrealizowania i łatwe do skontrolowania.

Tabela 2. Wybrane wskaźniki charakteryzujące produkcję rolniczą

Województwo	IOPZ*		IOPR*		Użytki rolne spełniające kryterium [%]				
	2001-2003	2006-2008	20001-2003	2006-2008	zboż	okrywy roślinnej	liczby grup roślin	obsady zwierząt	ogółem
Dolnośląskie	48,2	47	48,2	47,0	28,1	63,6	31,7	99,2	15,4
Kujawsko-pomorskie	160,8	168,0	160,8	168,0	39,1	65,8	55,4	97,3	23,9
Lubelskie	96,7	91,5	96,7	91,5	23,3	50,5	45,1	98,3	10,1
Lubuskie	53,4	52,7	53,4	52,7	28,1	52	31,7	98,8	8,3
Łódzkie	135,2	141,6	135,2	141,6	23,1	42,2	39,1	97,1	8,1
Małopolskie	109,8	109,5	109,8	109,5	35,2	49,2	36,6	98,3	13,9
Mazowieckie	120,8	138	120,8	138,0	25,5	30,0	38,3	97,7	7,2
Opolskie	107,6	97,4	107,6	97,4	28,9	73,5	45,1	98,5	19,5
Podkarpackie	74,0	68,0	74,0	68,0	33,2	50,9	41,4	99,2	13,1
Podlaskie	158,5	68,7	158,5	68,7	27,7	28,9	47,4	97,6	11,5
Pomorskie	100,0	108,3	100,0	108,3	29	52,8	41,8	98,4	13,9
Śląskie	91,9	105,0	91,9	105,0	22	44,3	27,3	98,3	7,6
Świętokrzyskie	96,2	105,5	96,2	105,5	28,6	45,2	49,7	98,8	9,5
Warmińsko-mazurskie	101,2	124,3	101,2	124,3	33,1	58,8	37,0	97,6	14,6
Wielkopolskie	190,4	214,1	190,4	214,1	22,9	56,0	39,8	93,9	10,0
Zachodniopomorskie	50,9	47,0	50,9	47,0	26,9	48,6	33,9	99,1	10,8
Razem	113,9	122,8	113,9	122,8	27,6	48,3	40,8	97,7	11,7

*IOPR – intensywność organizacji produkcji roślinnej, IOPZ – intensywność organizacji produkcji zwierzęcej
Źródło: Kopiński 2009, Zegar 2007.

⁴ Realizowany w ramach PR w PROW 2007-2013 pakiet ochrona gleb i wód obejmuje stosowanie wsiewek polonowych (330 zł/ha), międzyplonów ścierniskowych (400 zł/ha) i międzyplonów ozimych (420 zł/ha). W związku z wprowadzeniem wymogu pokrycia 40% gleb w okresie zimowym na obszarach szczególnie zagrożonych erozją można oczekiwać, że zainteresowanie realizacją tego pakietu wzrośnie.

Wsparcie działalności rolniczej na obszarach o niekorzystnych warunkach gospodarowania (ONW)

Zgodnie z Rozporządzeniem Rady (WE) 1257/1999 wyznaczono trzy strefy ONW w Polsce: obszary górskie (gminy i obręby geodezyjne, w których ponad 50% UR znajduje się na wysokości ponad 500 m n.p.m.), nizinne (ograniczony potencjał produkcyjny, gęstość zaludnienia poniżej 75 osób/km², udział ludności związanej z rolnictwem min. 15%) i ze specyficznymi utrudnieniami (co najmniej 50% powierzchni znajduje się powyżej 350 m n.p.m., średnia wielkość gospodarstwa mniejsza niż 7,5 ha, udział gospodarstw, które zaprzestały działalność rolniczą powyżej 25%, udział użytków zielonych co najmniej 40% i występowanie gleb zagrożonych erozją). W sumie obszary ONW zajmują 56,52% powierzchni UR. Wysokość wsparcia w ramach tego działania (od 2004 r. w tej samej wysokości) do 2006 r. powiązana była z wymogiem przestrzegania zasad Zwykłej Dobrej Praktyki Rolniczej, czyli podwyższonych standardów w ochronie środowiska. Obecnie jednak rolników (beneficjentów tego wsparcia) obowiązują takie same wymogi, jak beneficjentów płatności JPO, czyli przestrzeganie zasady *cross-compliance*. Trudno jednoznacznie ocenić skuteczność tego działania, ale wiele wskazuje, że w niewielkim stopniu przyczynia się ono do utrzymania działalności rolniczej. Również zdaniem Klepackiej-Kołodziejkiej [2009] instrument ten nie służy realizacji celów środowiskowych (lepsze są działania rolno-środowiskowe), a dla żywotności społeczności wiejskiej skuteczniejsze mogą być działania z zakresu polityki społecznej.

Program rolnośrodowiskowy (PR)

Realizowany od 2004 r. PR jest podstawowym instrumentem polityki rolnej służącym propagowaniu systemów gospodarowania przyjaznych środowisku. W latach 2004-2006 obejmował on 7 systemów, z których trzy mogły być realizowane wyłącznie w strefach priorytetowych (rolnictwo zrównoważone, utrzymywanie łąk ekstensywnych i utrzymywanie pastwisk ekstensywnych), pozostałe na obszarze całego kraju. W PR realizowanym w ramach PROW 2007-2013 wszystkie pakiety są dostępne na terenie całego kraju, ponadto zmieniła się zarówno liczba pakietów (obecnie jest ich 9), jak i wysokość płatności w ramach wariantów poszczególnych pakietów. W 2006 r. PR realizowało 3,2% rolników wnioskujących o płatności JPO, na powierzchni 6,32% UR zgłoszonych do JPO. Z dostępnych danych ARiMR wynika, że w 2008 r. w PR uczestniczyło już 4,5% rolników wnioskujących o płatności JPO, a szacunkowo można przyjąć, że powierzchnia jego realizacji wynosiła ok. 9% UR⁵.

Z punktu widzenia uwarunkowań przyrodniczych ważne jest, aby PR był ukierunkowany na obszary o szczególnych zagrożeniach środowiskowych. Skuteczność tego instrumentu zależy przede wszystkim od precyzyjnego określenia celu, którym ma służyć (odpowiednie zróżnicowanie pakietów i poszczególnych wariantów w ramach tych pakietów) oraz od właściwego określenia wysokości wsparcia [Brodzińska 2009]. Spośród pakietów PR realizowanych w ramach PROW 2007-2013 pakiety przyrodnicze, dotyczące ochrony zagrożonych gatunków ptaków i siedlisk przyrodniczych na obszarach Natura 2000 i poza tymi obszarami z założenia powinny skutecznie wspierać przyrodniczo cenne siedliska. Gwarancją, że wsparciem zostaną objęte obszary cenne przyrodniczo jest wymóg wyceny tych siedlisk przeprowadzony przez eksperta przyrodniczego, bądź ornitologa. W 2008 r., który był w zasadzie pierwszym rokiem realizacji tych pakietów, złożono 338 wniosków na ochronę zagrożonych gatunków ptaków i siedlisk przyrodniczych poza obszarami Natura 2000 (1,7%) i 298 wniosków na realizację tego pakietu na obszarach Natura 2000 (1,5% ogółu wnioskujących). Jest zatem jeszcze za wcześnie, by podejmować się oceny tego działania.

Pozostałe pakiety PR mogły być realizowane na terenie całego kraju i tak w ramach wniosków kontynuacyjnych w 2009 r. złożono 3913 wniosków na realizację pakietu rolnictwo zrównoważone (19,2%), 3940 wniosków na rolnictwo ekologiczne (19,3%), 11368 wniosków na ekstensywne trwałe użytki zielone (55,6%) i 9825 wniosków na realizację pakietu ochrona gleb i wód (48,1% ogółu złożonych wniosków). Dane te jedynie sygnalizują, w którym kierunku idą zainteresowania rolników nowym PR. Ocena skuteczności tego instrumentu wsparcia jest trudna, ponieważ brak jest, zarówno kompleksowego systemu zbierania danych i administrowania nimi [Duer 2007], jak i wyników badań terenowych pozwalających określić efekty tych działań.

⁵ Dane pochodzą z Systemu Informacji Zarządczej ARiMR z dnia 23.03.2010 r. Do obliczeń przyjęto liczbę wniosków kontynuacyjnych złożonych w kampanii 2009, gdyż uwzględniają one zarówno nowe wnioski złożone w 2008 r., jak i wnioski kontynuacyjne z 2008 r. Niestety nie uzyskano danych dotyczących powierzchni na której realizowany był w 2008 r. PR, a zatem obliczenia mają charakter szacunkowy.

Wsparcie specjalne

W związku z wejściem w życie rozporządzenia Rady (WE) nr 73/2009, które w art. 68 przewiduje możliwość zastosowania w państwach członkowskich tzw. wsparcia specjalnego, w latach 2010-2012 realizowane będą w Polsce następujące formy pomocy: wsparcie specjalne dla rolników utrzymujących krowy i owce w województwach Polski południowej i południowo-wschodniej oraz specjalna płatność obszarowa do powierzchni upraw roślin strączkowych i motylkowatych drobnonasiennych.

Wsparcie specjalne dla rolników utrzymujących krowy, czyli tzw. płatność do krów przysługuje rolnikom, którzy spełniają warunki do przyznania JPO i mają nie więcej niż 10 krów. Wsparcie to ma na celu zachowanie produkcji mleczarskiej oraz produkcji wołowiny i cielęciny w małych gospodarstwach, położonych na obszarach wrażliwych gospodarczo (duże rozdrobnienie gospodarstw) oraz środowiskowo (obszary górskie) i będzie realizowane w województwach: lubelskim, małopolskim, podkarpackim, śląskim i świętokrzyskim. W uzasadnieniu podano, że rejon objęty wsparciem charakteryzuje się szczególnie szybkim spadkiem liczby gospodarstw, zajmujących się produkcją mleka oraz pogłowia krów. Trudno jednak oczekiwać, że wprowadzenie tej płatności radykalnie poprawi sytuację, głównie z uwagi na koszty dostosowania fitosanitarnego gospodarstw zwierzęcych. Według wyników badań Klepackiej-Kołodziejskiej [2009] to właśnie rolnicy ze średnich gospodarstw (do których przede wszystkim kierowane jest to wsparcie) najczęściej poddawali w wątpliwość celowość inwestycji w tym zakresie.

Wsparcie specjalne dla rolników utrzymujących owce skierowane jest również do niewielkich gospodarstw (max 10 samic) w rejonie, w których chów owiec od wieków miał istotne znaczenie gospodarcze oraz środowiskowe. Oczekuje się, że wprowadzenie tego wsparcia przyczyni się do podtrzymania tradycyjnej produkcji serów górskich oraz konserwacji krajobrazu. Wielu autorów podkreśla korzyści ekonomiczne i środowiskowe wynikające z wypasu owiec, szczególnie na terenach górskich i cennych przyrodniczo [Musiał 2005, Klepacki, Rokicki 2006].

O kolejną z płatności, czyli specjalną płatność obszarową do powierzchni upraw roślin strączkowych i motylkowatych drobnonasiennych mogą ubiegać się rolnicy, którzy w plonie głównym uprawiają rośliny motylkowate drobnonasienne lub strączkowe do których została przyznana płatność JPO. Uprawiając rośliny motylkowate pozyskuje się przez wiązanie biologiczne azot z atmosfery, natomiast stosując nawozy naturalne minimalizuje się jego straty. Działania, te ze względów środowiskowych są niezwykle istotne, ale mają również wymiar ekonomiczny (wzrost plonów, niższe koszty nawożenia).

Wsparcie specjalne wpisuje się ponadto w działania wspierające model rolnictwa zrównoważonego, który powinien być dominującym systemem rolniczym w Polsce [Krasowicz 2009]. Z zestawienia wskaźników w tabeli 2 wynika, że obszar UR, na których spełnione są poszczególne kryteria zrównoważenia jest zróżnicowany w obrębie poszczególnych województw. Średnio, w Polsce kryterium zbóż (udział zbóż w strukturze zasiewów poniżej 66%) spełnione było na ok. 1/4 powierzchni UR. Kryterium grup roślin (co najmniej trzy) na ok. 40% UR, a okrywy roślinnej (indeks pokrycia 33% gruntów ornych roślinnością w okresie zimy) na ok. 50% UR. Najkorzystniej kształtowało się kryterium obsady zwierząt (poniżej 2 SD/ha UR), ale tu z kolei pojawia się problem gospodarstw bezinwentarzowych, które zajmują powierzchnię ok. 22,3% UR. [Zegar 2007]. Oczywiście jest, że system rolnictwa zrównoważonego nie może być prostym powrotem do rolnictwa organicznego, ale ze względu na zagrożenia środowiskowe należy poszukiwać sposobów optymalizowania produkcji rolniczej dostosowanej do warunków przyrodniczych i organizacyjno-ekonomicznych gospodarstw rolnych.

Podsumowanie

Z jednej strony instrumenty wsparcia finansowego powinny służyć realizacji określonych celów z drugiej natomiast powinny być na tyle stabilne i przejrzyste, by rolnicy mogli podejmować racjonalne decyzje produkcyjne. Ze względu na duże przestrzenne zróżnicowanie warunków przyrodniczych do prowadzenia produkcji rolniczej należy poszukiwać rozwiązań, które pozwolą sprawnie wspierać rozwój rolnictwa (wdrażanie postępu technologicznego, racjonalna intensyfikacja produkcji), a jednocześnie ograniczać negatywne oddziaływanie rolnictwa na środowisko przyrodnicze. Stuczyński i inni [2007] wskazują na potrzebę wydzielenia obszarów zagrożonych różnymi formami degradacji (spadek zawartości materii organicznej, erozja, zagęszczenie gleb oraz zanieczyszczenia) i opracowania dla nich adekwatnych programów zapobiegawczych realizowanych w ramach programów rolnośrodowiskowych.

Z przeprowadzonych analiz wynika, że instrumentem wsparcia, który ma największą skalę oddziaływania jest system płatności obszarowych. A zatem to powiązanie skutecznych działań naprawczych, uwzględniających formę degradacji właśnie z zasadą wzajemnej zgodności ma szansę przynieść wymierne efekty. Pozostałe instrumenty wsparcia, głównie ze względu na mniejszy zasięg, dobrowolność uczestnictwa rolników powinny mieć charakter działań ochronnych, zapobiegawczych.

Literatura

- Brodzińska K.** 2009: Kierunki i perspektywy rozwoju programu rolno-środowiskowego w Polsce po 2013 roku. Woda-Środowisko-Obszary wiejskie. IMUZ Falenty, t. 9, z. 3, 27, 5-18.
- Duer I.** 2007: Programy rolno-środowiskowe instrumentem ochrony zasobów środowiska we wspólnej polityce rolnej Unii Europejskiej. Studia i raporty IUNG-BIP, z. 7, s. 33-54.
- Informacja Zarządca ARiMR. 2009: Warszawa.
- Klepacka-Kolodziejska D.** 2009: Wspieranie obszarów wiejskich o niekorzystnych warunkach gospodarowania w Polsce i Unii Europejskiej. IRWIR, Warszawa, s. 221.
- Klepacki B., Rokicki T.** 2006: Produkcja owczarska jako element zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich. *Zesz. Nauk. AR we Wrocławiu*, Rolnictwo LXXXVII, nr 540, s. 221-226.
- Kopiński J.** 2009: Zmiany intensywności organizacji produkcji rolniczej w Polsce. *J. Agribus. Rural Dev.*, nr 212, s. 85-92.
- Krasowicz S.** 2005: Cechy rolnictwa zrównoważonego [W:] *Koncepcja badań nad rolnictwem społecznie zrównoważonym* (red. Zegar J.S.). PW 2005-2009, z. 11, IERiGŻ-PIB, Warszawa, s. 23-39.
- Krasowicz S.** 2009: W Polsce powinno dominować rolnictwo zrównoważone. [W:] *Przyszłość sektora rolno-spożywczego i obszarów wiejskich. I Kongres Nauk Rolniczych Nauka-Praktyce*, s. 21-38.
- Musiał W.** 2005: Korzyści ekonomiczne działań rolnośrodowiskowych na obszarach górskich – wybrane aspekty. *Rocz. Nauk. SERIA*, t. VII, z. 4, s. 305-310.
- Rocznik Statystyczny Rolnictwa 2008. 2009: GUS, Warszawa.
- Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 12 marca 2007 r. w sprawie minimalnych norm. Dz. U. Nr 46, poz. 306, z późn. zm.
- Zegar J.S.** (red.) 2007: Zrównoważenie polskiego rolnictwa w świetle danych statystyki publicznej z badań nad rolnictwem społecznie zrównoważonym 8. PW 2005-2009, 161. IERiGŻ-PIB, ss 156.
- Stuczyński T., Kozyra J., Łopatka A., Siebielec G., Jadczyński J., Koza P., Doroszewski A., Wawer R., Nowocien E.** 2007: Przyrodnicze uwarunkowania produkcji rolniczej w Polsce. Studia i raporty IUNG-PIB, z. 7, s. 77-115.

Summary

In this article the methods for improvement of financial support instruments effectiveness was researched in order to limit the negative environmental effects of agriculture. Analysis was conducted using the GUS statistical data, data of Agency for Agriculture Restructuring and Modernisation and the other scientists researches published in articles. Big spatial diversification of natural condition indicates necessity to find surfaces under threat of different forms of degradations. The analysis show that the most efficiently way for put this surfaces right is the connection of improving actions with cross-compliance. Protective actions may be introduce with other financial support instruments for example agri-environmental programme.

Adres do korespondencji:

dr inż. Katarzyna Brodzińska
 Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie
 Katedra Agrobiznesu i Ekonomii Środowiska
 Plac Łódzki 2
 10-957 Olsztyn
 tel. (89) 253 39 23
 e-mail: katarzyna.brodzinska@uwm.edu.pl